

ג שבת קכ"ד רמב"ם
בפני א מהלכות תפילה
תפילות ממונה שם
תפילה. ה שם פארא.
ו בית יוסף לפרש
הנזקק יוסף.

ג. * יכתבם בדין העשויה (י) בדין ששור, * רבין שיש בו מי עפצים * בין שלא במי עפצים. הגה ולכתחלה יתמיר לכתב בדין העשויה (י) מעשן (י) עצים או שמנים שרונים במי עפצים (מהר"ל סימן קיט), וכמו שיתבאר ביוזרה דעה סימן רעא. * כתב אפלו (ט) אות אהת (י) בשאר מיני צבעונים או בזהב, * הרי אלו פסולין. * אם זרק * עפרות זהב על האותיות, (יא) * מצביר זהב וישאר כתב התחתון וכשר, אבל אם זרק הזהב

שערי תשובה

שור. עין באר היטב. ומה שכתב בשם דבר שמואל לענין סתם יינם, עין שם בסימן קסד דמסים בה, מפל מקום דבר שבקדושה וכתובת בזה אנפרות של שם המור טפי ונכון לקרש עצמנו במסור לנו ולנרחיק מן הפעור והדומה לו, עין שם. וכן שם שענתב להספיק אם מפר לקבל תפילין ומחזות בקלמס של עוף טמא, דשקא פירן שאינו נקר ממש של אסור לאחר הקביעה אינו דומה לעזרת גידים של הטמאים, עין שם:

סימן קט: (ו) עצים. כתב מגן אברהם, לא ראיתי לאחר מהגדולים שנהג בן, עין שם:

באר הגולה

ג. * יכתבם בדין ששור. ועין ברמב"ם פרק א מהלכות תפילין שכתב, והחלכה למשה מסיני ונאמר שיהיו כותבין בדין לא נאמר רק למעט שאר מיני צבעונים כגון האדם וזוהר וכיוצא בהן, משמע דבכל דבר שיעשה ממנו מראה שור בדין כשר, ורק שיהיה מתקין, וכן כתב בהלכות ספר תורה, אחד מעשרים דברים הפוסלים ספר תורה הוא אם נכתב בלא שור העומד. ואם היה המראה דומה למראה הכהל ושקורין בלשון אשכנז בלא יי, נראה לעניות דעתי שיש להחמיר בזה, וראה מחלין מו ע"ב, ככתב כל שורה, כדיוקא טריפה, דאף דמהרמב"ם משמע דהלכה לא נאמר רק שיהיה מראה שור, וברדו לקמן בסימן לג דיהא הרצועות שיש עליהם גם כן הלכה למשה מסיני דצריכה להיות שור די בשחרות שהיא ככהל, שאני הכא שכיין שיהיה החלכה שכתב בדין, אף דדיו לא דוקא להרמב"ם, והוא הדין כל מראה שור, אבל על כל פנים שיהיה מראיתו שור כמו דיו. וכל שכן לפרש הרא"ש ושא"ר פוסקים דסבורים שהיו ממש בעינין מראה כהל בדין אפילו בכל דיו, אף צריך לעין קצת, דאם כן, אם היה מראית הדיו דומה למראית העורב גם כן איננו בכלל דיו, וכדמוכת בנדה כ ע"א דמראית הדיו שור יותר ממראית העורב, דאמר שם, שור בדין טמאה, כעורב, הוא בכלל דיהא מין וטור, ואם כן אמאי אמר במדרש שחרות כעורב, אלו האותיות, אף אין למדין הלכה מן האדוות. אי נמי יש לומר בדרך דשור כעורב הוא שור גם כן בדין אבל בדין הלח, והוא גם כן שור כדמוכת שם בגמרא. ואפלו אם טבעו להיות נשחר לגמרי אחר הכתיבה, יש לעין בזה טובא אי כשר בדיעבד, דהלא החלכה נאמר שיהיו כותבין בדין, כדאייתא בירושלמי, ולא נאמר שיהיה כתוב הסת"ם בדין, ולשון השלחן ערוך גם כן משמע דכעת הכתיבה הייתה הדיו שור. ויש לפרש עוד וכתובת השלחן ערוך, כל שהוא שור, אפלו במי עפצים וקנקנתום, דלא כרובנו הם, וכמו שבאר בבית יוסף, וצריך עיון: * בין שיש בו מי עפצים. המחבר סתם דבריו ולא פרש ממה לעשותו, משום דאפלו אם הוא עשוי מקנקנתום ומי עפצים או מגומא ומי עפצים כשר, דמשני מינים ביחד נקרא דיו, דלא כרובנו הם דאוסר בזה, וכמו שבאר בבית יוסף בן פאר מהר"א בסימן תרצא לקמן וכן בסימן נה ודיו לוח, דלוח לא כתב השלחן ערוך רק שיש בו ולא כתב אפלו אם כדיו הוא מצפצים בלבד, ומאשכח בזה שני מפרים מדין, ולזה בא מהר"א והוסיף להכתחלה יש להחמיר שלא לעשותו מערב בקנקנתום או בגומא משום דהיו כתב שאין יכול להחמק, וכמו שיתבאר ביוזרה דעה בסימן רעא סעיף ו דדוקא בדיעבד אם כתבו במי עפצים וקנקנתום כשר (וטמא הוא גם כן כתב שאין יכול להחמק, וכדאייתא בסוטה דף יו פמשה), וכן מוכח ברמב"ם פרק א מהלכות תפילין הלכה ד, עין שם. ואין כונת מהר"א לומר דלכתחלה דוקא מעשן ולא מצפצים גופיהו ונצח מגן אברהם ואלה נהג, דהרי ביוזרה דעה בסימן רעא מהר"א גופא כתב דלכתחלה יותר טוב שיעשה מדבר הכא מן העץ. אחר כך מצאתי בעזרת ה' יתברך בעלות תמיד שפרש כן, אי נמי יש לומר דכונת מהר"א למעט מה שכתב בבית יוסף סתם בדין שור, דמשמע כל שהוא שור כיון שהוא מתקין והוא נקר על הקלף דיו הוא, וכמו שכתב בבית יוסף בשם רבנו שמחה, ולזה בא מהר"א והוסיף דלכתחלה יתמיד בדבריו ורבו הם דדוקא בא מן העץ: * בין שלא וכו'. עין לקמן בסימן תרצא וביזרה דעה בסימן רעא שכתב השלחן ערוך, דאם כתב במי עפצים וקנקנתום כשר, כתב הפרי מגדים, מדיאל הזכיר גומא משמע דאף אם לא השיל בהן גומא כשר. ועין עוד בדבריו שמתחפף לדינא, אם דוקא על ידי שניהן ביחד כיון דאין בהן גומא, או אפלו בכל אחד יכול לעשות דיו כיון שהוא שור. והגר"א בבאורו בסימן זה ובסימן תרצא פוסק דממי עפצים בלבד או מקנקנתום בלבד פסול דיעבד, ולא מקרי דיו כי אם משני מינים ביחד, מי עפצים וגומא או מי עפצים וקנקנתום. ומגומא וקנקנתום יחד בלי תערובת מי עפצים או עשן עצים עשנים לא בריא לי דעת הגר"א בזה. והגאון מהר"ם בנעט בבאורו על המרדכי מהמיר בזה לכתחלה, ובקנקנתום לבד או בגומא לבד מתמיר אפלו בדיעבד כדעת הגר"א, וכתשובות משכנות יעקב סימן לו מהמיר אפלו במי עפצים וקנקנתום אחד בלי תערובת גומא, עין שם. והגם בדריעבד בודאי אין להחמיר ולפסל במי עפצים וקנקנתום יחד, נגד פסק השלחן ערוך בסימן תרצא וביזרה דעה סימן רעא, על כל פנים לכתחלה בודאי יש לזהר בדבריו, שאם הוא עושה דיו במי עפצים אפלו אם הוא מערב עם קנקנתום לא יעשה בלי תערובת גומא, והוא הדין דממי עפצים וגומא בלחוד נמי שפיר דמי. ועין שם בתשובות משכנות יעקב שכתב הרבה פוסקים סיעתא לדבריו, גם כתב שם בתשובה דלכתחלה יש לדקדק לעשותו על ידי בשול, כדעת הרמב"ם וזהר"ן, הואיל דאפשר: * הרי אלו פסולין. ואם הוא אות ראשון, או שכתבו בלו כף ורוצה אחר כך בתפילין ומחזות להעביר קלמס סדרן עליהן בדין, צריך עיון אם מהני, פרי מגדים במשפחות זהב אות טו, והתחם סופר בסימן רנו ביוזרה דעה פסק דמספק פסול, והוא בכלל דיו על גבי סקרא, עין בגטין יט ע"א, וחדיו עם האליה רבה דלא כהפרי מגדים שמספק בזה, עין שם: * עפרות זהב. והוא הדין שאר מיני צבעונים על הדיו ופוסל בזה להכתב, וכתב לא שיש תקנתא דמעבד, ואף אם יצא אחר כך להעביר בדין על הצבעונים וזהב, פסק העלת תמיד וזהב רבה דלא מהני, וזהו שכתב אחר כך על אות מאזכרה אין לו תקנה, כלומר, אפלו ורצה לחפות בדין מלמעלה פסול, וראה זו דעת הפרי מגדים, עין שם. ובקצת לעניות דעתי יש לעין בזה אם יש בזה אפלו פסול ספק, כמו דיו על גבי צבע, אחר דכתב התחתון וגם העליון הוא כתב דיו, ואין כאן מקום להאריך: * מצביר הזהב. הפרישה כתב, עין ביוזרה דעה סימן רעו כתבתי שם בשם ריב"ש דיש להזהר שם משום כתב מגמר אם יש הרבה אותיות כן בכמה דפין, וכן כתב הלחם

באר היטב

(ט) שור. עין בבית יוסף, אין להקשות הא חכמה זו דפרק הבונה אוקומא לה בפרק הקומץ בפרק תורה ולא בתפילין ומחזות, על ההיא דאמרין קתם אפגא להו שתיים ושלש ואחת מהו וכו', ומהדרין כי תנא ההיא בפרק תורה עין שם. וכן כתב החוספות בפרק בזה מרליקין דפסר תורה פגי דיו ממונה זו דפרק הקומץ, עין ביד אחרן שמישובו, מפר לקבל תפילין ומחזות בדין הנעשה מקום יינם, דבר שמואל סימן קסב קסד. די אלהיו סימן לה, ועין באר עשק סימן קט: (ו) עצים. כתב מגן אברהם, לא ראיתי לאחר מהגדולים שנהג בן, עין שם:

משנה ברורה

ג. (ו) בדין ששור. ודיו שפראוה דומה למראה הכהל, עין בבאר הגולה: (ח) מעשן עצים. פרוש, ולא יטיל לתוכו קומא או קנקנתום ושקורין בלשון אשכנז קופר וואסער, כי לכתחלה בעינין כתב שייכל להמתק, ועל ידי קומא או קנקנתום הכתב עומד ואין נמתק. וזה הכל למצוה מן המכתב בלבד, אבל לדינא גם הרמ"א מזהר דמפר לעשות ממי עפצים וקומא וקנקנתום, וכן נוהגין לעשות כהיום על ידי תערובות שלששן, ועל ידי בשול, דהיי עדיף טפי ונקמו שכתב בתשובת משכנות יעקב סימן לו. ועין במגן אברהם שכתב, דבימינו לא ראה גם כן לאחד מן הגדולים שנהג לעשות בדין העשוי מעשן עצים ושמים ואף אפשר דהיו עושין מדיו של קוצים כמו שפס'ם בשם מהר"ל, וכן פסק בפרק גט מקשר ובספר ברכי יוסף לעשות כמנהגנו עכשו, דהדיו העשוי מעשן עצים ושמים מתקלקל ונמתק בנקל על כן אין נוהגין בו עכשו. ודיו העשוי ממי עפצים בלבד בלא קומא ושקורין בלשון אשכנז גומא או מקנקנתום בלבד, פסול אפלו דיעבד, כן כתב הגר"א בבאורו לקמן בסימן תרצא, עין שם. ועין בבאר הגולה, מפר (ט) לכתב תפילין ומחזות בדין הנעשה מקום יינם, ועין בשערי תשובה (ס"ק ד) וד"ה שחור. דיו אין צריך (ט) לעשות לשמה: (ט) אות אהת. לאו דוקא, דהוא הדין מקצת האות, כגון קוצו של יוד: (י) בשאר מיני צבעונים. שאינם שור, כגון (ט) האדם והזיק וכו' וכו' וכו': (יא) מצביר הזהב.

שער הציור

ג. (ו) באר היטב: (י) בית לחם והדיו: (ז) רמב"ם:

הריטוב. ג. בחול. תכלת. ג. ב. נחושת.

לח עמוד הריטוב: יום א אב תשסב < יום ב ט תמוז תשסו < יום ג טו סיון תשסב < יום ד בא אייר תשעו < יום ה כז ניסן תשסב